

מדות והליכות בראי הפרשה

מדות טיש

פרשת
וזאת הברכה

מבית
שבת טיש

נושא השבוע: מודה על האמת

תדפיס
מתוך הספר "מדות טיש"
שיצא לאור בעזרת השם
על פרשות השבוע
עם המדורים הקבועים
ותארוכים

מדגש מהות המדה

אחד משבעת הדברים שנאמרו בחכם וחלופיהו בגלם, הוא 'מודה על האמת', והיא אחת משמונה עשרה המדות שהאדם צריך לנהוג בהן, כמובא ב'תנא דבי אליהו'. רבנו עובדיה מברסלב מפרש מהו 'מודה על האמת': "ואף-על-פי שיכול להעמיד את דבריו על יד טענות שפידו, וכן מצינו במשה כששלקו אהרן ואמר לו 'אם שמעת בקדשי שעה, אין לך להקל בקדשי דורות, וישמע משה ויטיב בעיניו, ולא בש לומר 'לא שמעתי', אלא 'שמעתי ושבחתי'". מדה זו, היא פסגת השלמות בקניית מדת האמת. שכן נתן למצא רבים אשר זהירים שלא להוציא מפייהם אבק דבור שקר, אך רחוקים הם מהאפשרות להיות מודים על האמת, ולהפיר בטעותם. וכן היה רגיל היה רבי שלום שבדרון לומר: 'האדם מסגל אמןם להפיר בטעותו ולומר למוכיו 'אתה צודק', ואמנם זוהי מדרגה נאה, אולם עדיו רחוק הוא מלהתעלות יותר בהודאתו, ולהמשיך ולומר 'אני טעיתי'... גדולי ישראל רבים השתבחו בהיותם בעלי מדה זו, כפי שמוכח ב'סדר הדורות' על רבנו תם, ש'לא קם כמוהו מפלפל ומודה על האמת'. ובכך חז"ל הפליגו בשבח מדה זו, ואמרו שהיא שבחו של משה רבנו עליו השלום, וכן של ראובן ויהודה שהודו ולא בשו, ואף רש"י הקדוש כותב פעמים מספר בפרושו: "ולא ידעתי פרושו", ולא בש בכך. בבטוי 'מודה על האמת' יש גם מעין הפצת תודה, כלומר לא רק שהאדם לא מתעקש על דעתו כאשר מעוררים אותו על טעותו, אלא גם נותן הודאה לחברו ומביע את תודתו על כך שהעמידו על האמת.

לעולם יהא אדם

ירא שמים בסתר,

ובגלוי - מודה על האמת.

(הגר"א מוויילנא)

משבח

מאמר פתיחה

בשעה שברך משה רבנו עליו השלום את השבטים לפני מותו, הסמיך את יהודה לראובן, על אף שיהודה הוא הרביעי בשבטים, וזאת "מפני ששניהם הודו על קלקול שבדם, שנאמר 'אשר חכמים יגידו וגו' להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם", כפרוש רש"י. בפרשתנו, שיהודה זכה למלכות וראובן נטל תחלה חלק בעבר הירדן. וכאשר ברוך יעקב אבינו עליו השלום את בניו, אמר ליהודה: "אתה יודוך אחיך", ופרוש אגקלס: "מפני שאתה הודית על מעשה תמר ולא התבישת, לכן - בך יודוך אחיך ויספיקו למלכותה, וך תגבר על אויביה, ותפארו שונאיה ויהיו פונים ערך לפניה, ובני אביה יהיו מקדימים לשאל בשלומך", ולכל הברכות הללו זכה יהודה מפני שהודה על מעשיו ולא בש. ועד כמה גדולה היא מדת ההודאה על האמת, נתן לראות מתרגום יונתן בן עזיאל וכן מובא בתרגום ירושלמי, שהטעם למה נקראים בלנו 'יהודים', בזמן שיהודה היה רק אחד משנים עשר שבטי ישראל, מפני שיהודה הודה על האמת, ולכן נקרא עם ישראל פלו לדורות על שמו.

הרמב"ם בהקדמתו למשנה, כותב דברים נפלאים על מדה זו של מודה על האמת, ועל פיה הוא מסביר את הסבה למה הזכיר חכמים את השיטות השונות בין התנאים, למרות שהספיקו אלו עם אלו, כדי ללמד אותנו להתנהג במדה זו ולקבל את האמת מפי שאמרה. וזה לשונו: "והטעם שהזכירם לכתב דעת איש אחד, ואחריו חזר מן הדעת ההיא, כגון שאמר 'בית שמאי אומרים כך וכך, ובית הלל אומרים כך וכך, וזהו בית הלל להורות כדברי בית שמאי', כדי להודיע אהבתם האמת והגברת הצדק והאמונה, שהרי אלו האנשים הנכבדים החסידים הנדיבים המפלגים בחכמה, כשראו דברי החולק עליהם טובים מדבריהם ועיניו נכון, הודו לו וחזרו לדעתו, כל שכן שאר האנשים בראותם האמת נוטה עם בעל דין, יהיה כמו כן נוטה לאמת, ולא קשה ערף. וזהו דברי הפתגם 'צדק צדק צדק תרדף'. ועל זה אמרו חכמים 'הוי מודה על האמת', כשתדע שהם אמת דברי חברך אשר טענתך עליו גלויה מפני חלשתו, או מפני יכלתך להטעות האמת, חזר לדבריו והריב נטש". והרמב"ם מעיד על עצמו באתחול מתשובתו, כי אף הוא נוהג במדה זו, כפי שהוא כותב לרבי שמואל הלוי ראש הישיבה, שהשיג עליו בענין תחומין בשבת: "ואין ספק אצלי שנדמה לו, שאנחנו כרב בני אדם, שיקשה להם כשיסתור אדם את דבריהם, או ישיב עליהם דבר, וכבר הצילנו השם מאה, ובזאת עולם ידע, כי אפילו השיב עלינו הקטן שבתלמידיו או חבר או מתקומם, היינו שומחים בזה אם השיב תשובה אמתית, ונשמח במה שיעורנו עליו במה שנתעלם ממנו".

מצאנו במדה זו היה רבי ישראל סלנטר, מייסד תנועת המוסר. בתקופה שבה פראש ישיבת 'ר' מיל'ס' בוילנא, נשא פעם שיעור בנוי לתלפיות, ולפתע שאל אחד התלמידים שבא לקנטרו, קשה המורה. הודה רבי ישראל שיש בקשיה זו פרקה על דבריו, הפסיק את השיעור ונרד מן הדוכן. לאחר מכן ספר לתלמידיו, כי בשעת מעשה עלו במוחו חמשה תרוצים כדי לדחות את המקשה, וכלם היו מתקבלים על דעתו ללא ספק, אבל הוא ידע בלבו כי התרוצים אינם נכונים וכי הצדק עם השואל. והוסיף ואמר: "אל תחשבו שמעשה זה עלה לי בנקל. בשעת מעשה צפוי ועליו בריעוני סבות שונות, שעל פיהן מתר לי לדחות את הקשה אף בתרוץ שאנינו לאמתה שליתורה, אולם מיד רקעתי ברגלי וגערתי בעצמי, 'ישראל! הרי אתה לומד מוסר'. ומיד הודיתי על האמת וירדתי מהבמה". וספר רבי יעקב יוסף חרין, רבה הראשי של ניו יורק, שרק בגלל אבדה זו דבק ברבי ישראל, ונהה אחר שיטתו המוסרית. כך היא דרכם של אנשי אמת, והנסיין מוכיח, שדוקא אנשים שמסגלים להודות על האמת ולומר 'טעיתי', מכבדים הם בעיני הבריות, וזוכים ליקר וגדלה שבעתים.

נמשל

למה הדבר דומה

מפבר ב'שובו הקטן'. אין צורך לומר, כי יחזקאל יצא לדרך כשהוא עטוף ב'שמונה בגדים', וכל מראהו כמראה רב נכבד ונשוא פנים, אשר משמש כרב באחת הקהילות הגדולות בישראל. כבר בישיבתו ברבנות המובילה לילנא, קדמו את פניו מספר נוסעים יהודים שעשו אף הם את דרכם אליה, וכשראו לפניהם רב נכבד ובעל שיעור קומה, שאילו בשלומם ברב כבוד, ונכנסו עמו בדברים על-דא ועל-הא. הנוסעים לא היו אלא סוחרים שנסעו מהכא להתם, ולא היו תלמידי חכמים מבהקים, אולם גם הקטן שבהם היה פרדעת ובראורין שבעתים מאשר 'הרב' מידענו. לא היה עליהם אפוא לטרוח יותר מדי כדי להבין, כי האיש שלפניהם, שלבוש כ'רפון של-כל-בני הגולה', אינו אלא עם הארץ מפלג, שכמעט אינו יודע צורת אות. מובן מאליהו, כי האיש לבוש השיראן שלפניהם, העלה על-פניהם גחון ולעג, ונזקקו לכחות נפש אדירים כדי לכלא את הצחוק שחלחל בגרונם. יחזקאל התמים לא שם לבו לכה, ועל-אף שראה שאינו מבין כמעט מאומה מדברי התורה שהסוחרים דברו עמו, המשיך לרמות את עצמו בשקר שאפף אותו, והמשיך להאמין בגדלתו ובגאונותו העצומה.

דבר הגעתו של הרב המדמה, שאינו אלא בור ריק שאין בו מאום, התפרסם חיש מהר בעיר וילנא. נמצאו כמה קלי-דעת וחסרי-לב, שהתלוצצו על חשבונם של יחזקאל, והזמינוהו בגיל לאספה גדולה של חכמי ורפני וילנא, שהתאספו באותה עת בענין צבורי נחוץ. ישב יחזקאל בין הרבנים הדגולים, וקש כחות בין השושנים וכאכל בין חתנים. הוא לא הבין מלה וחצי מלה מכל מה שדבר באספה, והיה נראה לו כי נקלע לעולם זר ומפער. משוגים ומלים בלתי מובנים התעורפו באויר, והוא הביט בעיני עגל על המתנפחים ברתחא דאורייתא, בלי להבין על-מה הפהומה. לפתע, נזרקה לחלל האויר קשיה איתנה כפרזל, וכלם נאלמו דם. "ושמא יתרץ לנו מר את הקשיה", פנו כמה רבנים אל הרב הבלתי מפר שישב ביניהם, ויחזקאל לטש עליהם עינים מבהלות ולא מצא את ידיו ורגליו. פלם נשאו אליו עינים שואלות, והוא חש כי האדמה בוערת תחתיו ולא ידע היכן לקבר את עצמו מבוששה. לבסוף קם בשארית כחותיו, ובבשת פנים נאלץ להודות, כי אין הוא אלא אפר פשוט ונבער, שידיעות מעטות לו בלוח השנה ומועדי השנה, ובכסילותו חשב עד-כה, כי נחשב הוא לאחד מגדולי הרבנים, וכו' רפה את עצמו לאורך ימים ושנים.

הנמשל

במשל נכלא זה, משתמש ה'חפץ חיים' על-מנת להמשיך לנו את חשיבות המדה של "מודה על-האמת" וההפכה האמתית בדרגתנו. יש אנשים המתרגלים לתארים נכבדים בתייהם, עד שנדמה להם כי באמת הם גאונים חשובים ותלמידי חכמים מפלגים, אולם כשיבואו לעולם האמת ונסו להתקרב אל גדולי הדורות, גלו פתאם את פסילותם ואת מצבם האמתי, אוי לאותה בושה אוי לאותה כלמה. וכדי להנצל משעונו, על האדם להודות על האמת של עצמו ולבחון את עצמו ללא כחל וסרק.

הישוב בו התגורר יחזקאל הכפרי, היה זעיר ונדח. הוא היה מאותם ישובים קטנים, שעליהם היו אומרים בהלצה, כי כאשר הסוסיס כבר יוצאים מהישוב, עדן לא נכנסו אליו גלגליה האחרים של המרכבה... עשרה יהודים בלבד היו ב'שוב הקטן', ומוכן מאליהו, כי לא היה בו לא רב ולא מורה הוראה, והיהודים נאלצו לכתת את רגליהם, כל אימת ששאלה הלכתית הזדמנה לפתחם, אל העיר הגדולה. יחזקאל היה אחד מתושבי הישוב, ואף הוא מעולם לא קרא ולא שנה, אולם צמא דעת היה. מדי פעם, כאשר היה מזדמן אל העיר הגדולה, היה מעין בספרי הקדש שהיו מצויים בבתי המדרש בעיר, ורוכש ידיעות שונות. כחו לא הגיע עד ל'אותיות הקטנות', וכל ידיעותיו הסתכמו בידיע מעט ודל על פרשות השבוע ומועדי השנה, הכרה שטחית של המצות הבסיסיות בלי פרטיה ודקדוקיה, סדר ההפטרות וכדומה. בעקר חבב את מעגל לוח השנה, ומדי תחלת שנה היה נוסע העירה, ורוכש שם לוח שנה, שבו רשומים זמני המולדות, קביעות התחדשים וזמני היום. מדי פעם, היה מציץ בלוח ומשנן את פרטיו בעל-פה, עד שבמשך השנים נעשה בקי וידען בכל מה שקשור לזמנים ולמועדים.

בין היהודים הספורים שהיו ב'שוב, שהיו פאמור עמי הארצות מפלגים, התבלט יחזקאל כ'גאון מפלג'. הבריות הביטו אליו בהערצה, והתפעלו מידיעותיו העצומות וחכמתו היתרה, עד שהחלו לכנותו בתאר 'ר' יחזקאל'. במשך הזמן, חדרה ההפכה במוחו של יחזקאל, כי הוא באמת רב נכבד ותלמיד חכם עצום, ואט-אט החל לחוש כאחד מגדולי הרבנים ואף החל להתנהג בגנוני כבוד ושררה. מקומו בבית הכנסת המקומי, העתק אל-כחל המזרח, והוא הפך להיות 'רבו הראשי' של הישוב. דהינו רבם של תשעה יהודים... גם את מלבושיו שנה, והחל להתעטף באצטלא דרבנו, למרות שהמשיך לעסוק בעבודת האדמה, מפנה מצא את מחיתו. ככל שחלף הזמן, הלכה עבדת כהנתו כרב לעבדה מגמרת, והוא עצמו ראה לנכון להרחיב את ידיעותיו יותר ויותר, כפיא למעמדו הרם. יחזקאל הגביר את שנוני הלוח שבאמתחתו, והלז לא מש מתחת ידיו בכל-עת. בנוסף, גע שעות ארוכות בסדור התפלה העתיק שירש מסבו, שהיה מעטר בכמה פרושים קדמונים, והתאמץ להבין את הנכתב. לא הרבה הצליח יחזקאל להבין מדברי הפרשנים על נסח התפלה, אולם פה ושם נקלטו במוחו הכפרי איאלו פרושים נחמדים, אותם הרצה בפני הכפריים התמימים, והללו הביטו אליו בעינים מלאות הערכה והערצה.

שנים רבות חלפו, ויום אחד נאלץ יחזקאל להרחיק נדוד עד העיר וילנא הגדולה, לשם חתימה בחוצה במשרדי הממשלה ששכנו בעיר הגדולה. הדרך לילנא היתה רחוקה וארפה, אולם יחזקאל התנחם על טרוח הדרך, עם העבדה שהזדמנות נפלאה נקרתה בדרך, להגיע אל 'רושלים דליטא' המפרסמות, ולבוא בדברים עם רבניה הגדולים ששמעם צא על-פני כל הארץ. בתמימותו ובחוסר הבנתו את האמת לאמתה, החשיב יחזקאל את עצמו כשונה בין שוים עם החכמים המפלגים שבעיר וילנא, ובטוח היה כי מצא עצמו שיג ושיח ושיפה משתפת בדברי תורה, שכן רב ותיק הוא זה

מרגל

הלכות והליכות

• מעודי האמת נר לרגלי, ואת השקר שנאתי ואתעבנו בלבי עד מאד. לא אחפה על אוהבי ולא על קרובי, ולא אעשה שקר בנפשי שלא להודות על האמת. אינני עושה סנגורין למעשי, במקום שיצא ממני שלא פהגן בשגגה, ולא אכחד תחת לשוני שגגתי. (הנהגות האדר"ת)

• הנוטה לימין, להחמיר על עצמו ולמצא חסרונות לא אמותיים, טועה. ומאידך, הנוטה לרמות את עצמו, תוף חפוי החסרונות או בהקלה בעניני עבודת ה' בגלל אהבת עצמו, גם הוא טועה. ומהי היא דרך האמצע? האמת הפנימית. (הרשב"ב מליובאוויטש)

• "בקמים עלי מרעים תשמענה אזני" - גם כאשר האדם המוכיח אותי לקוי באותם חסרונות, גם אז "תשמענה אזני", כי גם בקצת מאדם פסול, תועלת היא לאיש יאמת, למי שמוודה על האמת. (הסבא מקלם)

• אנשים אשר מטרדם היא רק האמת, אינם בושים מלהודות בפה מלא. זהו הד קול האמת הטהורה, אשר איננה נושאת פנים לשום איש, ומשתדלת לברר את האמת והצדק. (תולדות רבי חיים מוולוז'ין)

• אחד מגדולי הדור שמע פעם שני אנשים מתפללים בלמוד, אבל אף אחד לא נתן לב להבין את דברי וזלזלו, ואפילו לא עמדו על דעת עצמם. ואמר: "אלו היו משוחחים באפן זה על אודות מסחר ועניני מדע, הרי היו מובילים אותם תכף לבית משגעים..." (רבי אברהם יפה)

• אף אם הרשעים מבקרים ומגלים את מומי וחסרונותי, גם מהם תשמענה אזני. אני מקבל ומעורר עצמי לחשבון נפש ומוודה להם, כמו שאמר החכם 'קבל את האמת ממי שאמרך'. (הסבא מקלם)

• שלשה דברים צוה הרשב"ב מליובאוויטש את בנו הר"צ בהגיעו למצות: "אל תרפא את עצמך, אל תרפא אחרים, ואל תתן לאחרים לרמות אותך..." (ספר השיחות)

• אנשים רגילים לשקר, ואין אדם יודע מה בלבו של חברו. כל אחד מתהלך וסודו בידו, החסרונות הפנימיים ידועים רק לו, מתאמץ להסתירם מהזולת... (ליקוטי דיבורים)

• פעם הייתה האמת מטבוע מהלכת. האדם היה אמתית וחם, תוכו כברו. וכאשר היה נותן 'שלוש עליכם' לחברו, היה הדבר באמת ובתמים ובחיות פנימית. היום נתן להרגיש ב'שלוש עליכם', את ה'לף לשלום'... (שם)

• לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי, ומודה על האמת, ודובר אמת בלבבו. (תנא דבי אליהו)

• אל תבוש לקבל האמת מאיזה אדם שיהיה, ואפילו מקטן שבקטנים ונבזה, אפילו הכי תקבל האמת ממנו. כי מרגלית טובה שהיא ביד קטן נבזה, גם כן חשובה למרגלית. (אורחות צדיקים)

• לעולם יהיה מודה על האמת, ואפילו בדברי אגדה שאין פאן חשש אסור והתר, או חיוב ופסור, אבל בשביל כבוד האמת יודה. ואל יבוש לקבל האמת ממי שאמר, אפילו מקטן שבקטנים, כמאמר דוד המלך עליו השלום "מכל מלמד השכלתי". (אורחות ישר)

• לעולם יראה אדם שיהיה אמת דעתו, ולא דעתו אמת. (רבי דוד בודניק הי"ד)

• צריך אני להודיע מאיזה טעם אני פוסק, כדי שאם יבדק אחרי ומצא טעות, שאחזור ואמר דברים שאמרת לי פניכם טעות היה בידי. כי כל אדם עלול לטעות, אך אם טעיתי עלי לחזור בי. וזה לי ארבעים שנה, תודה לה' יתברך, שלא ארע לי אלא שתי פעמים, ובשתיהן שלא פדין הודיתי והצדק עמי, תודה לה'. (לשון החת"ס סופר)

• אם נראה לאיזה חכם מבין בספרי איזו קשיה, ואיזו סתירה על דבר אמת וענוה צדק, בלי שום קנטור, איני מקפיד על זה כלל, כי כן היא דרכה של תורה. ואם תהיה הקשיה או הסתירה בפסק דין, ובפירט מהתר לאסור, אל יבוש ואל יכלם המשיג לפרסם הדברים, כדי שלא יבואו חסידים ושלום להכשל בדבר אסור. כי האמת יותר אהובה אצלנו. כי חפצי ורצוני לאהב את האמת, ואנכי אפסיד כי טעיתי, ויצא הפסדו בשכרו להעמיד האמת. וגם בני אחרי שלא יקפידו בזה על כבודי, אם יבוא ויאמר דבר השגת אמת כנגדי והדין עמו, שיהיו מודים לו מודים דרבנן. וגם בני יהיו אוהבים מעשה אביהם. ואל תתמהו בני שאני מזהירכם על כן, ולכאורה היא משנה שאינה צריכה. כי אדרבה צריך לאמרה, כי ראיתי כשנפטר רב אחד, ובא אחד וישב על מקומו, ואסר מה שהרב המנוח התיר, גרם הדבר להקפדות וכו'. וכשאני לעצמי לא נכון לעשות כן, לא ניחא לרב המנוח בעולם האמת שיפסקו כהוראתו בדבר שאין הלכה כמותו. ובעולם הבא אין שגאה וקנאה ותחרות כהבלי העולם הזה. (רבי חיים פאלאגי)

מהפל

מספרי חז"ל

המלך נכשל בשיתם ולא עלתה לו לרעה. על שאול המלך מספר, שבשעה שיצא למלחמה נגד עמלק, שלח הקב"ה את שמואל הנביא לומר לו: "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת, פָּקְדוֹתִי אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה עִמָּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-שָׂם לוֹ בְּדָרְךָ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרַיִם. עַתָּה לֹא וְהִפִּיתָ אֶת-עִמָּלֶךְ וְהַחֲרַמְתָּם אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ וְלֹא תַחֲמַל עָלָיו וְהִמַּתָּה מֵאִישׁ עַד-אִשָּׁה מֵעַלְל וְעַד-יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד-שָׂה מִגִּמְלָה וְעַד-חֲמוֹר". הַלֹּךְ שָׂאוֹל וְהִזְעִיק אֶת הָעָם, וְעַמּוּם הִתְנַפֵּל עַל עִיר עִמָּלֶךְ, וְיָדָה שָׂאוֹל אֶת-עִמָּלֶךְ מִחוּלָה בֹּאֶף שׁוֹר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִצְרַיִם. הַצִּלְחָתוֹ הִיָּתָה כֹּה גְדוֹלָה, עַד שֶׁעָלָה בִּידוֹ לְתַפֵּס אֶת אֶגֶז מֶלֶךְ עִמָּלֶךְ בְּעוֹדוֹ בְּחַיִּים, אוֹלָם כָּאֵן הִיָּתָה טְעוּתוֹ הַגְדוֹלָה, שֶׁכֵּן חִמַּל עַל-אֶגֶז וְעַל מֵיטֵב הַצֵּאֵן וְהַבִּקָּר, וְלֹא הִרְגָם כְּפִי שְׂנֵאָטוֹה בִּידֵי שְׂמוּאֵל מֵאֵת ה'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקֹּב"ה לְשְׂמוּאֵל: "נִחַמְתִּי כִּי-הִמְלַכְתִּי אֶת-שָׂאוֹל לְמֶלֶךְ כִּי-שָׁב מֵאַחֲרֵי וְאֵת-דְּבָרִי לֹא הָקִים". בַּבֹּקֶר הַשְּׂכִים שְׂמוּאֵל וְשָׂאוֹל אָמַר לוֹ: "בְּרוּךְ אַתָּה לֵה' הַקִּימְתִּי אֶת-דְּבָרֵי ה'". תָּמָה שְׂמוּאֵל וְשָׂאוֹל: "וְאֵמָה קוֹל-הַצֵּאֵן הָאֵל בְּאֶזְנִי וְקוֹל הַבִּקָּר אֲשֶׁר אֲנִכִּי שָׁמַע"? וְעַד כֵּן לֹא הוֹדָה שָׂאוֹל עַל-מַעֲשָׂיו וְלֹא הוֹדָה כִּי טָעָה, אֲלֹא אָמַר: "מִמַּעַמְלָקִי הִבִּיאֹם, אֲשֶׁר חִמַּל הָעָם עַל-מֵיטֵב הַצֵּאֵן וְהַבִּקָּר לְמַעַן וְבֹחַ לֵה' אֱלֹהֵי, וְאֵת-הַיִּתֵּר הַחֲרָמְנוּ". וּמִיָּד עָמַד שְׂמוּאֵל וְהוֹכִיחַ אוֹתוֹ עַל שֶׁלֹּא קָם אֶת-דְּבָרֵי ה', וְאָז אָמַר שָׂאוֹל: "חֲטָאתִי כִּי-עֲבַרְתִּי אֶת-פִּי־הָ וְאֵת-דְּבָרֶיךָ, כִּי יָרָאתִי אֶת-הָעָם וְאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם", וְהִתְחַנֵּן: "וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת-חֲטָאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לֵה'", אָךְ שְׂמוּאֵל לֹא קָבַל אֶת-תְּשׁוּבָתוֹ וְאָמַר: "לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ, כִּי מֵאֲסַתָּה אֶת-דְּבָרֵי ה' וְיִמְאָסֶךָ ה' מֵהַיּוֹת מֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל". וְדָרְשׁוּ חֲז"ל עָלָיו אֶת הַפֶּסֶק: "מִכֶּסֶה פְּשָׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ" זֶה שָׂאוֹל, מִפְּנֵי שֶׁבִּאֲמַת לֹא חָטָא שָׂאוֹל בְּחָטָא גָדוֹל, שֶׁהָרִי כָּל-חֲטָאוֹ הָיָה בְּשָׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה, שֶׁלֹּא סִים אֶת מַחֲיַת עִמָּלֶךְ לְחַלּוּטִי. אוֹלָם כְּאֲשֶׁר שְׂמוּאֵל רָמַז לוֹ עַל שֶׁלֹּא הִתְנַהֵג כְּשׁוֹרָה, לֹא קָבַל אֶת-דְּבָרָיו וְהִמְשִׁיךְ לְהַצְדִּיק אֶת-עַצְמוֹ, וְרַק לְאַחֵר שֶׁכָּבַר שָׁמַע שֶׁה' מָאֵס בּוֹ מֵהַיּוֹת לְמַלְכוּתוֹ, רַק אֲזִי הוֹדָה עַל-הָאֲמַת וְאָמַר "חֲטָאתִי", אוֹלָם זֶה הָיָה מֵאַחֵר מִדִּי וְלִעֲמֻתוֹ הָיָה דוֹד הַמֶּלֶךְ, שֶׁעָלָיו דָּרְשׁוּ חֲז"ל אֶת הַמִּשְׁנָה הַפֶּסֶק: "וּמִוֹדָה וְעֹזֵב יָרַחם" - זֶה דוֹד. וְהָרִי דוֹד הַמֶּלֶךְ עֲבַר לְכַאוֹרָה עַל 'קוֹם וְעֲשֶׂה', וְלֹא עַל מַעֲשֶׂה אֶחָד אֲלֹא עַל שְׁנַיִם, שֶׁכֵּן הָרַג אֶת אוֹרֵיָה הַחֲתִי וְסָפַר וּמָנָה אֶת-יִשְׂרָאֵל נֶגֶד רָצוֹן ה' אֲלֹא שֶׁדוֹד הוֹדָה מִיָּד עַל-חֲטָאוֹ, וְכְאֲשֶׁר בֶּאֱנָתָן הַנְּבִיא וְהַמְשִׁיל לוֹ אֶת מִשְׁלַב כְּבִשְׁתִּי הָרִשׁ, וְדוֹד בְּעַצְמוֹ חָרַץ אֶת-מִשְׁפָּטוֹ שֶׁל-עַצְמוֹ בְּלֹא יוֹדְעִין, וְאָמַר: "חִיָּה", כִּי בְּנֵי מִנּוֹת הָאִישׁ הַעֲשֶׂה זֹאת", וְנָתַן אָמַר לוֹ כִּי עָלָיו הַכְּנֵה, לֹא הִתְעַקֵּשׁ וְלֹא הִתְנַפֵּחַ, אֲלֹא מִיָּד: "וַיֹּאמֶר דוֹד אֶל-נָתָן חֲטָאתִי לֵה'", וְלָכֵן מִיָּד אָמַר לוֹ נָתָן: גִּם-הָ הָעֲבִיר חֲטָאתָה לֹא תִמּוֹת", מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה עַל-הָאֲמַת, וּמוֹדָה וְעֹזֵב יָרַחם. לְמַדְנוּ מִכָּאֵן, מַה בֵּין מִי שֶׁאֵינוֹ מְפִיר בְּחָטָאוֹ, לְמִי שֶׁמְפִיר וּמוֹדָה עַל-הָאֲמַת, שְׂאוֹכָה לְהַנְצִיל מִן-הַפְּרָעוֹת הַעוֹמְדֹת לְבּוֹא עָלָיו חֲלִילָה, וְזוֹכָה לְמַחֲלָה עַל-חֲטָאִיו. (מַדְבָּר שְׁקָר תִּרְחַק)

בְּשָׁעָה שֶׁהָרַג קִזְן אֶת-אֲחִיו הַבֵּל, הִתְגַּלָּה הַקֹּב"ה אֶל קִזְן וְשָׂאוֹל: "אִי הַבֵּל אֲחִיךָ? לֹא הוֹדָה קִזְן עַל-מַעֲשֶׂה הַנִּפְשָׁע שֶׁל רִצְחָן אֲחִיו הַיָּחִיד, וְאָמַר: "רְבוּנוֹ שְׁלֵעוֹלָם! הָרִי אֲנִי וְהַבֵּל הִבְאֵנוּ לָךְ דוֹרוֹן, וְאִתָּה קִבַּלְתָּ רַק אֶת הַדוֹרוֹן שְׁלֹו, וְאֵת שְׁלֵי הַחֲזָרְתִּי לִי בְּכַחַי נִפְשָׁה. וּמִדּוֹעַ אַתָּה מִבְּקָשׁוֹ עֲכָשׁוֹ מִמּוֹנִי? וְהִלֵּא אֵינוֹ מִתְבַּקֵּשׁ אֲלֹא מוֹקֵד, שְׂאִתָּה מִשְׁמֵר אֶת-הַבְּרִיּוֹת". אָמַר לוֹ הַקֹּב"ה: "אִם כֵּן, הָרִינִי מוֹדִיעָךְ הֵיכֵן הַבֵּל אֲחִיךָ". מִיָּד אָמַר קִזְן לְפָנֵי הַקֹּב"ה: "גְּדוֹל עוֹנִי מִנְשׂוֹא", אוֹלָם מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹדָה מִיָּד עַל-חֲטָאוֹ, דָּרְשׁוּ עָלָיו חֲז"ל אֶת הַנִּפְשָׁע: "מִכֶּסֶה פְּשָׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ" - זֶה קִזְן. וְאָמַרו: "כָּל שֶׁאֵינוֹ מוֹדָה בְּמַעֲשָׂיו - הַקֹּב"ה מְקַלְלֵהוּ, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּקִזְן". (יִלְקוּט שְׂמוּעוֹת)

מוֹדָה עַל-הָאֲמַת הָיָה יְהוֹדָה בְּנֵי-יַעֲקֹב, וְהוֹדָה עַל-מַעֲשֶׂה תִּמְכּוֹר וְלֹא בִּשְׁ. וְעָלָיו דָּרְשׁוּ חֲז"ל אֶת הַפֶּסֶק: "וְיָבִחַ תוֹדָה יִבְדְּנִי" - "מִקְרָא זֶה לֹא אָמַרוֹ אֲלֹא כְּנֶגֶד צִדִּיקִים שְׂכֻבְשִׁים אֶת-יָצָר וּמוֹדִים, שֶׁכָּל-הַמוֹדָה בְּמַעֲשָׂיו זֻכָּרִים לַחַיִּי הַעוֹלָם הַבָּא". וְרָאִיָה מִיְהוֹדָה שֶׁהוֹדָה בְּמַעֲשֶׂה תִּמְכּוֹר, וְהַקֹּב"ה אָמַר לוֹ עַל-כֵּן: "אַתָּה הַצִּלְתָּ אֶת תִּמְכּוֹר וְשִׁנִּי בְּנֵיָה מִן-הַשְּׂרָפָה, וְאֵת יוֹסֵף מִן-הַבּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאמֶר יְהוֹדָה אֶל-אֲחִיו מִהַבָּצֵעַ כִּי נִהַרְג אֶת-אֲחִינוֹ, חֲתָם שָׂאֵנִי מִצִּיל מִבְּנֵיָה אֲרַבְעָה". אֶחָד מִן-הַבּוֹר, הוּא דְּנִיָּאֵל כְּנֶגֶד יוֹסֵף הַצִּדִּיק, וְשֶׁלֹּשָׁה מִן-הָאִשׁ הֵם חֲנֻנִיָּה מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזָרָה, כְּנֶגֶד פֶּרֶץ וְזָרַח וְתִמְכָר. וְלֹא רַק בְּעוֹלָם הָאֵל הַבֵּל יְהוֹדָה אֶת-שְׂכָרוֹ עַל-כֵּן שֶׁהוֹדָה עַל-הָאֲמַת, אֲלֹא אֶף לְמַלְכוּתוֹ עָלֵיהֶם בְּעוֹלָם הָאֵל וּבְעוֹלָם הַבָּא, וְאֶף עַמְדוֹ מִמּוֹנֵי מְלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּה תוֹלְדוֹת פֶּרֶץ", רַחֲבֵעַם, אֲבִיָה, אֶסָא, עַד יְכֻנִּיָה בְּסוֹף תְּקוּפַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרָאשׁוֹן, וְכֵן לְעוֹלָם הַבָּא "וְדוֹד עֲבָדִי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם", שֶׁהוּא מִזְרַע יְהוֹדָה. וְאָמַרוֹ חֲז"ל שֶׁיְהוֹדָה זָכָה לְעוֹד מִתְּנוּת רְבוּת בְּזִכְיוֹת הוֹדָתוֹ עַל-הָאֲמַת: מִשְׁבֵּט יְהוֹדָה יִצְאָה אֱלִישִׁבַע שֶׁהִיא אִם הַכְּנֵה, כִּי הִיא הִיָּתָה אִשְׁתִּי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן, וּמִזְרַעָה יִצְחָק כָּל הַכְּנֵהִים בִּישְׂרָאֵל; מִמּוֹנֵי יִצְחָק נִחְשׁוֹן בְּנֵי-עַמְיָנָדָב שֶׁהוּא רָאשׁוֹן לְנָשִׂאִים, וְהוּא הָיָה הָרָאשׁוֹן בְּמִסְעוֹת, וְנִסְעָה דָּגַל מַחֲנֶה יְהוֹדָה לְרָאשׁוֹנָה. מִשְׁבֵּט יְהוֹדָה יִצְאָה גַם בְּצִלְאֵל בֶּן-אוּרִי בֶן-חוּר שֶׁעָשָׂה אֶת הַמִּשְׁכָּן וְכָלֵיו, וְכֵן יִצְחָק מִמּוֹנֵי עֲתִנְיָאֵל בֶּן-קִנְזִי רָאשׁוֹן הַשּׁוֹפְטִים, וְכֵן שְׂלֹמֹה הַמֶּלֶךְ שֶׁבִּנָּה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרָאשׁוֹן, וּמִמּוֹנֵי יִצְחָק גַם יְהוֹשֻׁפָט וְיוֹתָם וְיִאֲשָׁרוֹ, וְכֵן זֶרְבָבֶל בֶּן-שָׁאֲלִיָּאֵל פָּחַת יְהוֹדָה שֶׁבִּנָּה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי, וְכֵן עֲתִיד לְצֵאת מִמּוֹנֵי הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁיְבִנֶה בְּקִרְבּוֹ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי. וְלָכֵל זֹאת זָכָה בְּזִכְיוֹת שֶׁהוֹדָה עַל-מַעֲשָׂהוּ וְלֹא בִּשְׁ, כְּפִי שֶׁאָמַר עָלָיו אֲבִיו יַעֲקֹב אֲבִינוֹ: "יָדָה בְּעֶרְףְּ אֲבִיךָ" - 'בְּנִי, הַקְשִׁיֶּת עֶרְפְּךָ וּבִשְׁתָּ עַצְמְךָ בְּמַעֲשֵׂי תִמְכּוֹר, לָכֵן תִּזְכָּה לְהִרְגָּת אֲבִיךָ". (שם)

אָמַר רַב הוּנָא: כְּפֹה יְהִיָה הָאָדָם סְמוּךְ וּבִטּוֹחַ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַלּוֹת וְלִדְאֹג מִכָּל-רָעָה, אִם הַקֹּב"ה בְּעֶזְרוֹ. וְרָאִיָה לָכֵן מִשְׂאוֹל הַמֶּלֶךְ שֶׁחָטָא בְּאַחַת וְעָלָתָה לוֹ לְרָעָה שֶׁנִּקְנָסָה עָלָיו מִיָּתָה, וְאֵלֵיו דָּוִד

מתבל

אמרות ופתגמים

- אל תדברו עם מקללק או משגע שאינו מודה על האמת. שלא יקבל דבריכם ויבזה אתכם. תרגילו עצמכם לעמוד לפני חכמים לשמע את דבריהם, דברי אלוקים חיים, כי מי שיושב בין חכמים - מקבד, ומי שיושב בין הפסילים - מבזה. (יש נחליה)
- לעולם יהיה אדם מודה על האמת, ולא יבוש אפלו מקטן שבקטנים. ואמרו מוידים דרבנן - זהו שבח דרבנן. (החיד"א)
- יש אנשים המזכים את כל העולם באמת, פרט לעצמם... (רבי מנחם מענדל מקוצק)
- בדברך עם חברך יהיה מודה על האמת, כי למה ישנאך? ובצדק. (מכתב מאליו)
- "אשרי העם שה' אלוקיו" - העם נטריקון מודה על האמת, ומי שיש בו מדה זו, זוכה וה' אלוקיו עמו. (רבי שלמה מזועריל)
- אם בא אדם להפרה אמת זו של הודאה על האמת, הוא מלביש את עצמו בלבוש האמת, ויכולה תשובה כזו להגיע עד לכסא הכבוד, מקור האמת. (אור יחל)
- אין שביע ואין יום, שאינני מעביר במחשבותי את כל שיטתי בחנוך ועבודת ה', ואם לא החטאתי את משרת האמת, ואם יבוא אחד, ויאמר לי שדרכי עוד רחוקה מנקדת האמת, ויבקריני באפן הגיוני המתקבל על הדעת, הרי לא אהפס אף לרגע, אקבל ואודה לו. (הסבא מנובהרודק)
- איש האמת, יוכל להכיר בזולתו אם דובר אמת הוא, אם לאו. (רבי נחמן מברסלב)
- נסח התפלה הוא "לעולם יהא אדם ירא שמים ומודה על האמת", ומה ענין זה אצל זה? אלא מפני שהודאה על האמת היא מדה גדולה מאד, ולמענה צריך להיות ירא שמים גדול. (רבי זאב איידלמן)
- מידת מודה על האמת, היא המדה הקשה מתוך שבע המדות שמנו חכמים במסכת אבות שאצל החכם, ולכן היא מופיעה האחרונה מהן. (תפילה למשה)

- שבעה דברים בגלם ושבעה בחכם: חכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין, ואינו נכנס לתוך דברי חברו, ואינו נבהל להשיב, שואל פענין ומשיב כהלכה, ואומר על ראשון ראשון, ועל אחרון אחרון, ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי, ומודה על האמת, וחלופיהן בגלם. (מסכת אבות)
- "וישמע משה וייטב בעיניו" - הודה, ולא בש לומר לא שמעתי, אלא אמר "שמעתי ושכחתי". (מסכת זבחים)
- "וישמע משה וייטב בעיניו" - הוציא כרוז לכל המונה ואמר, אני טעיתי כהלכה, ואהרן אחי בא ולמד לי". (ויקרא רבה)
- "ומודה על האמת" - זה משה, שנאמר "ויאמר ה' אלי שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליה, היטיבו כל אשר דברו, והודה על האמת, במה שחשדשם שאינם חפצים לשמע בחר סיני מפי ה' בעצמו. וכן הקב"ה הודה על האמת, שנאמר "כן בנות צלפחד דברת". (אבות דרבי נתן)
- שלחנו לכם אדם גדול. ומה היא גדלותו? שאינו בש לומר לא שמעתי. (ירושלמי חגיגה)
- שמע האמת מפי שאמרו. (הקדמת הרמב"ם לשמונה פרקים)
- אל תבוש לקבל את האמת מאיזה מקום שיבוא, אפלו מאדם פחות. (מכור הפנינים)
- אין ראוי להביט אל האומר, אלא על המאמר. (רבי שם טוב אברפלוקיה)
- תלמיד חכם, פליאחד מודה לחברו בין על האמת, בין על השקר. (פסקי תוספות תענית)
- על דרך הלמוד של הגר"א מוילנא, כתבו בניו: "הזהיר על דרכי העיון בים התלמוד שיהיו ישר העיון, ומודה על האמת אפלו מפני תינוקות של בית דבן, וכל חפציו מדרך השכל לא ישא נגד האמת". (תולדות ביתה)
- אדם המקטין את עצמו בפני מי שהוא גדול ממנו בתורה ובחכמה ובמדות טובות, אין זו ענה, אלא מודה על האמת, כי הוא מפיר את ערכו באמת. (החת"ם סופר)

בדברי אלישע, שכן טען שבדמשק יש לו נהרות עם מים טובים יותר מהיידן ולא הועילו לו מאומה, אולם אנשי ארמונו לא שמעו בקול הנביא, וכך עשה והתרפא. חזר נעמן ובקש להעניק לנביא מתנות רבות, אולם הוא סרב לקחת ממנו. לאלישע היה עבד ושמו גיחזי, שהיה איש נוכח ורע מעללים. כשראה שהנביא לא מבקש מאומה, יצא בחשאי אחר נעמן ובקש ממנו בשם הנביא כפר כסף ושתית חליפות בגדים, ונעמן נתן לו כפרים כסף ושתית חליפות. "היכן היית?" שאלו אלישע, וגיחזי התמם באלו לא יצא לשום מקום. מיד קלל אותו אלישע קללה נמרצת שצבע נעמן תדבק בו ובזרעו לעולם, ויצא מלפניו מצרע כשגל. ומדיע כה פעם אלישע על גיחזי? מפני שראה שהוא לא מסגל להודות על האמת וממשיך לדבק בשקר. ולכן תחלה פנה אליו ושאלו היכן היה, כדי לתת לו פתח להתחרט ולהודות על חטאו, אף הוא התפכח על מה שעשה, ולכן יצא מצרע כשגל. (שם)

נעמן שר הצבא של מלך ארם היה איש גבור חיל ולקה בצרעת. פעם, יצאו חילי ארם ונטלו בשבי נערה קטנה מארץ ישראל, והביאה לאשת נאמן לסיעה. ראתה הנערה את האדון המצרע, ואמרה לאשת נעמן: "מדוע אינכם פונים אל הנביא אלישע אשר בשומרון? הרי הוא יכול לרפא מצרעתו". ספרה את הדברים לבעלה נעמן, והוא ספר את הדבר לאדונו מלך ארם. מיד שלח המלך שליח עם אגרת למלך ישראל, כי הוא שולח אליו את נעמן, ועליו לרפא אותו מצרעתו. כשקבל מלך ישראל את האגרת, קרע את בגדיו ואמר: "האם אני כאלקים שיכול להמית ולהחיות בני אדם? ומדוע אפוא שולח אלי מלך ארם את שר צבאו כדי שארפא אותו מצרעתו?"! שלח אלישע להודיע למלך ישראל, כי עליו לשלח אליו את שר הצבא, שידע כי יש נביא בישראל. מיד בא נעמן אל אלישע, וצוה אותו לטבל שבע פעמים ביידן ואז יתרפא מצרעתו. תחלה זלזל נעמן

מספר

ספורי צדיקים

המחבר את תרוצו שחדש מדעתו, שייתכן מקרה של שני ימים טובים בארץ ישראל, כאשר גדול הדור נמצא בחוץ לארץ ושם קדש את החדש. לשמע התרועה הקולע מפי העלם הצעיר, אורו פניו של רבי יחזקאל שהיה אז כבן שבעים, ולא מנע ממנו את שבחו, בהיותו מודה על האמת, שהיא אחת מן המדות שהתורה נקנית בהן. את תרוצו זה, הדפיס החת"ם סופר בתשובותיו ליוה"ד דעה סמן רנ"ב, ונקסוהו חכמים. (עינים בדברי חז"ל)

רבי יצחק מאיר מגור, בעל "חדושי הר"מ", היה מפליג בשבחו של רבי יעקב מליסא בעל "חנות דעת", ואמר שהספה שזכה שחבריו התקבלו בין תפוצות ישראל להורות מהם הלכה למעשה, היתה בגלל ענותנותו הגדולה והיותו תמיד מודה על האמת. וספר מעשה שארע עמו עצמו, בהיותו אברך צעיר לזמנים מיד לאחר נשואיו. היה זה בעת בקורו של הרב מליסא בעיר ורשה, וכל למדני העיר המפלגים יצאו לקבל את פניו וכלפלו עמו בדברי תורה, ואף רבי יצחק מאיר ישב בירכתי השלחן והטה און לדברים הנאמרים. הדבר נמשך ימים מספר, ופעם הציע הרב מליסא קשיה חמורה שהתקשה בה, ואמר: "אולי יש ביניכם מישהו שיכול לתרץ את קשייתי, כי אני מתחבט בה כבר זמן רב ועדין לא מצאתי לה פתרון המניח את הדעת". החלו הלומדים לעזב בדבר, וראו באמת כי הקשיה איתנה כפרזל, ואין נגר ובר נגר כדי לפרקה. לפתע, נענה רבי יצחק מאיר הצעיר, ואמר בלחש לאברך שישב בסמוך לו, כי לדעתו אין הקשיה כה חזקה, ונתן לישבה בדרך מסמות. הלה דחה את דבריו על אחר, וכמה מן הלומדים מסביב התערבו אף הם בוכוח, עד שנעשה שם רעש מתוך רתחא דאורייתא. חש הרב מליסא, שישב בראש השלחן במהומה, ובקש לדעת את הספה לכו. ספרו לו המסבים, כי אברך צעיר יושב בצדי השלחן, והוא נסה לתרץ את קשייתו האיתנה של הרב הדגול, אולם הלומדים שמסביבו בטלו את דבריו. בקש הרב מליסא ברב ענותנותו לשמע את דברי האברך ובקש ממנו להתקרב אליו ולומר לו את תרוצו שעלה בדעתו. ישב הרב מליסא והקשיב לדבריו של רבי יצחק מאיר, ולאחר שסיים נותר שקוע ברעיונותיו זמן מה. לאחר מכן, פנה ואמר לקהל המסבים: "שמעו נא, אני טענתי כה, אולם רבי יצחק מאיר זה אומר כה, ודעו לכם כי רבי יצחק מאיר צודק בדבריו", וחרז על דבריו פעמים מספר, כשהוא מדגיש בכל פעם את שם האברך בתוספת כנוי של כבוד. לזמנים כשספר ה"חדושי הר"מ" את הדבר אמר: "האמת היתה, שעדין היה מקום נרחב לפלפל ולהתנפח עמי בדבר, ובגלל היה הגאון מליסא יכול לסתור את תרוצי ולהעמיד את דבריו, אולם הנקודה האמתית שהיתה בו, נקודת הישר וההודאה על האמת, מעלה שצריכה להיות אצל כל יהודי אמת, היתה אצלו בשלמות, והיא גברה על כל מדה אחרת. מסבה זו הודה כי הצדק עמי, ולא נסה כלל להתחיל לפלפל בענין זה, וזוהי אפוא ההגדרה של 'מודה על האמת'". (מאיר עיני הגולה)

מצין היה רבי אברהם מטשכנוב בהיותו מודה על האמת. מעולם לא עמד על דעתו, אם נוכח לדעת כי הצדק עם ברפלקתתו, ואת ההפך בצדקת חברו, לא טמן בסתר לבו, אלא הודה על כך בפומבי. עבדה מאלפת על כך ספר נכדו: "פעם הגיע החסיד רבי אלעזר הכהן, רבה של פולטוסק, להסתופף בצל זמני, ובשבת קדש נקרא לעלות לתורה. הביט רבי אלעזר בספר התורה, ומצא שם צא בו טעות, בקש להוציא ספר אחר. התעורר רעש בבית המדרש, והרבי בעצמו עלה לבדק את הטעות, ואולם סבר שאין צריך להוציא ספר תורה אחר, ואפשר להמשיך לקרא בספר התורה הזה, וכן עשו. לאחר הקריאה, עלה הרבי על הבימה, והכריז: 'הנני מפרסם ברבים, כי הדין היה עם הרב מפולטוסק, וצדקו דבריו שיש טעות בספר התורה'. ומאז הנהיג הרבי, שבכל ערב שבת יגיהו את ספר התורה בו עתידים לקרא בשבת, ויעברו על כל הפרשה לראות שאין בו שום טעות". (זכותא דאברהם)

בתקופת רבנותו של הר"דב"ז, כרפה של העיר סלוצק הגדולה, הגיע רבי איסר זלמן מלצר לכהן בראשות הישיבה שבה. לאחר הגעתו, בקש מתלמידיו להכנס אל הר"דב"ז רב העיר, כדי לשוחח עמו בדברי תורה. פעם נכנס אליו רבי ראובן פ"ץ, אחד מתלמידי הישיבה, והציג בפניו חידוש מסוים שחדש. לא הסכים עמו הר"דב"ז, שכן דרך הלמוד שלו היתה שונה מדרך של רבי איסר זלמן אשר על פיה למד בישיבה, והוא דחה את החידוש על הסף. למחרת, בשעה חמש לפנות בקר, התדפק הר"דב"ז על דלת הדירה בה התאכסן התלמיד רבי ראובן, ובקש שיקראו לו. נחרדו בעלי הבית לקראת רבה של סלוצק, שהשכים לבייתם בשעה כה מקדמת, ומהרו להודיע לבחור שלן בביתם, כי רב העיר בכבודו ובעצמו מבקש לשוחח עמו. "שמע נא", אמר הר"דב"ז לתלמיד הצעיר שהתייצב לפניו בדחילו ורחימו, "בענין החידוש שאמרתי לי אמר, ואשר בשעת מעשה לא הסכמתי אתה, דע לה שלא עצמתי עין כל הליכה. עינתי פסגיה שוב ושוב, עד שהגעתי למסקנה כי הצדק אתה, ולכן באתי עתה לומר לך, כי הנני מסכים עם החידוש שחדשת". (בדרך עין החיים)

בשנת תקמ"ג, בעת שרבי נתן אדלר מפרנקפורט, הזמן לכהן כרפה של העיר בוסקוביץ שבמורביה, התלנה אליו תלמידו המובהק החת"ם סופר, שהיה אז צעיר לזמנים כבן עשרים, ובדרך שהו בעיר פרג זמן מה. נכנס רבי נתן לבקר את רבה המפרסם של פרג, הוא רבי יחזקאל לנדא בעל "נודע ביהודה", שזמן מה קדם לכו הדפיס את ספרו צ"ח - "ציון לנפש חיה". החת"ם סופר שהיה עד למפגשם של שני גדולי הדור, הספיק כבר להפיר את הספר החדש של רבי יחזקאל, וחרז בפניו על קשייתו שהקשה על דברי רש"י במסכת סנה, שבזמן המקדש אין עושים יום טוב שני, ותמה על דבריו, שכן בירושלים גם בזמנינו אין יום טוב שני חוץ מראש השנה. מצא החת"ם סופר הזדמנות פז להרצות בפני

מגדולי הרבנים ומוזרה ההוראה הראשי בעיר בריסק, היה רבי שמחה זליג ריגר הי"ד, מתלמידיה המובהקים של ישיבת וולוז'ין. את משרתו הרמה בעיר קבל לאחר שהפרא דאתרא, רבי חיים מבריסק בחר בו מיד לאחר עלותו לכהן ברבנות העיר בשנת תרנ"ב, והתנה את קבלת המשרה בהכתרת רבי שמחה זליג לראב"ד העיר. לאחר זמן גלה לו, מדוע בחר דוקא בו. "אני חפשי מורה הוראה כזה, אשר יהיה בו העז להודות על האמת ולהודות בטעות אשר יצאה מתחת ידו, ולומר בפה מלא 'דברים אמרתי טעות הם בידי', ספר לו רבי חיים, 'ובזכות תכונה יקרה זו אשר בה, נבחרת להיות ראש ראשון מורי ההוראה בבית הדין הגדול שבבריסק'". (דמויות חוד)

עם פטירת רבי יחיאל מיכל שלזינגר, ראש ישיבת "קול תורה", העלתה הצעה למנות את רבי שלמה זלמן אוירבך, לראשות הישיבה. שמו הטוב יצא לפניו בגאונותו העצומה ובשעוריו הנפלאים, והוא הזמן עלידי חברי ההנהלה למסור שעור בישיבה, כדי שיכלו לתהות על קנקנו. פתח רבי שלמה זלמן את השעור, וסמוך לתחלתו הקשה רבי יונה מרצבך, מייסד הישיבה, קשיה איתנה על דבריו. עצר רבי שלמה זלמן את דבריו, ומיד הודה ואמר בלי בוש: "טעית", ומיד עבר לנושא אחר. אוהב אמת היה רבי שלמה זלמן, וברדיפתו אחר האמת, הסכים להיות מודה על האמת בכל מצב, גם כאשר ידע שהוא הובא לישיבה לשם נסיון, ויתכן שהדבר יבטל את סכויו לקבל את המינוי בישיבה. מאחר יותר, התבטא באזני תלמידו רבי יהודה עדס, כי "היו לי שלשה דרכים כיצד לישב את קשיתי של רבי יונה, אך מכיון שחשתי שהוא באמת צודק, הודיתי על האמת". בסיום השעור, שב רבי שלמה זלמן לביתו, וספר לבני ביתו: "נכשלתי מן הסתם בבחינה, כי מיד עם תחלת השעור טעיתי", אולם למעשה התברר, כי ההפך הוא הנכון. באותו רגע שאמר קבל עם ועדה 'טעית', נפלה ההחלטה בלבו של רבי יונה מרצבך למנותו לראש ישיבה. "מי שמסגל לומר 'טעיתי', הוא יהיה ראש ישיבתנו", אמר ועשה. בהזדמנות אחרת, התבטא רבי שלמה זלמן ואמר: "נראה לי, כי בעולם הבא לא אקבל שכר על היותי מודה על האמת, מפני שיש לי הנאה גדולה יותר לומר לצד שפגנדי 'אתה צודק', מאשר לעמוד על דעתי..." (במחיצתם)

רבי אהרן כהן נשא פעם שעור כללי בפני כל תלמידי הישיבה, והשעור היה ערוך היטב ובנוי לתלפיות. לפתע, הקשה אחד התלמידים קשיה איתנה על היסוד שראש הישיבה העמיד בסגיה, ורבי אהרן עצר את שעורו לשמע הדברים. הרהר בדבר רגעים מספר, ואמר בגלוי לב: "התלמיד צודק, וכל הדברים שאמרתי אינם נכונים. ואם כן, הבה ונאמר שעור אחר", ומיד פתח ועבר לנושא אחר בסגיה, כאשר התלמידים לומדים פרק מוסר על החשיבות להיות מודה על האמת. (הכהן הגדול מאחיו)

רבי שמחה זיסל ברוידא, ראש ישיבת "פנסת ישראל" חברון, מסר פעם שעור בסגיה 'דגוששת' שבמסכת גטין, ולפתע הפסיקו אחד התלמידים בשאלה מפושגת מסימת במסכת חלה. תחלה לא פנה אליו רבי אהרן, והמשיך בלחט את דבריו, אולם לאחר זמן מה עצר בדבריו, ולאחר שחכו בדעתו הסיק,

כי השואל היה שואל כענין ושאלתו היתה קשה בפרט, עד שיש בכחה להפריד את כל המהלך שטוה בסגיה. מיד עצר את שעורו, והודה לעין כל על דבר אמת, והפסיק את המהלך שבקש לומר בסגיה. למחרת, בעת שמסר את שעורו הקבוע, סלל מסלה חדשה בסגיה, לאחר שאת המסלה הקודמת בטל לחלוטין עקב קשיתי האיתנה שלי השואל. בסיום השעור, קרא את התלמיד המקושר, ואמר לו: "דע לה, כי אסור לתלמיד להרתע מלומר לרבו את אשר עולה בדעתו, ואם הוא סבור כי הערתו צודקת, עליו לדעת לעמוד על שלו ולהעמיד דברים על דיוקם, וכך היא דרכה של תורה". (נסיך ממלכת התורה)

רבי יעקב מוצפי מנגד, היה מתנגע להבין את דברי האור הקדושים, ואם היה נתקל במאמר מקשה וחתום, לא היה נותן מנוח לעצמו, והיה טורח רבות עד שהדברים היו מתבהרים לפניו. לעתים היה מתעכב ארבעה לילות על קטע בלתי מובן באחר, עד שהיו הדברים מאירים פנינתם מסיני. פעם התנפח עם בני חבורת הלומדים על פרוש מאמר מסים באור, וכל אחד הביא ראיות לפרוש הדברים לפי ראות עיניו. לבסוף, קבל את דעתו של אחד החברים, והיה שש ושמש על שחלה האיר את עיניו. פעמים רבות חזר והודה לחברו על שהעמידו על האמת ובזכותו הבין את המאמר, ואף בלי להשליך, טרם החל בשעור, שוב הודה לחברו ואמר לו: "אינך יכול לתאר לעצמך, איזו שמחה אני חש בלבי, על כך שהעמדת אותי על דרך אמת והארפת את עיני להבין את דברי האור". (עולמו של צדיק)

החזון אי"ש היה מיחד במדת ההודאה על האמת, ופעם ספר בן אחותו רבי שמריהו גרינימן, כי פעם חזר מענין שלם שכתב בספרו על מסכת כלים, ומחק את כל ספן "ב משום כך. כשבאו להדפיס את הספר, היה הדבר נראה משנה שחסר בו ספן אחד, ורבי שמריהו הציג לו לשנות את ספן "ג לספן "ב, וכן הלאה, אולם החזון אי"ש בקש ממנו להותיר את הסדר על כנו, בדלוג ספן "ב, כדי להראות וללמד לאחרים, שלא לחוס אפלו על ספן שלם, אם מגלים אחר כך שטעו בדבר, ויש להודות על האמת. פעם עלה אליו למדן אחד, ושאלו על דבריו שכתב בחישוביו על מסכת בבא קמא, שלכאורה סותרים הם את דברי התוספות שם. הצדיק החזון אי"ש את השואל, וכאשר נסה הלה לומר מהלך מסים, כדי להצדיק את דבריו, הגיב מיד: "אל תנסה לישב את דברי, כי באמת כתוב בתוספות שלא כדעתך". (מעשה אי"ש)

בשנת ת"ר, יצא לאור החלק השלישי של ספר תשובותיו של המהרש"ם מברז'ין, ושם בספן שמ"ז כתב: "ואני מצאתי ברוקח ספן ר"פ, שכתב מפרש 'דפוס אינו כתב', ולמד מהא לגבי דין אותיות הדפוס. כשהגיע הספר לר' דב ריטר מרוטרדם, שלח מכתב אל המהרש"ם מברז'ין, והעיר את תשובתו לבו כי הוא טעה בהבנת הדברים, שכן הרוקח, רבנו אלעזר מגרמיזא, חי כפנה מאות שנה טרם המצא הדפוס על ידי יוהן גוטנברג בשנת ה' אלפים ר"ש לערך, ולכן לא יתכן שפנתו היתה למעשה הדפוס. כשהגיע מכתבו אל המהרש"ם, שהה שם רב אחד שבא לקבל ממנו סמיכה להוראה, והוא עז לרב מברז'ין להסביר את טעותו, כי נשמיטו בדפוס כפוח שורות ממה שכתב.

אולם הוא השיב ואמר: "עלי להודות כי טעיתי, וחלילה להציל את כבודי עלידי שקר. כי מי שאינו מודה על האמת, אינו מאמין באלקים אמת". ומיד שלח מכתב תודה אל הפעיר, וכתב לו כי אמנם טעה, והשתמש בפתגם השגור כי הטעות הוא דבר אנושי. ולגופו של ענין באר, כי פנות הרוקח בחקיקה בדפוס, לתבניות של נחתום שנקראים דפוס, על שם שהם יוצרים צורה מסוימת ממעשה האפיה. (מגדולי התורה)

בשנותיה הראשונות של ישיבת ויז'ניץ, תחת הנהגתו של האדמו"ר רבי חיים מאיר הגר מוויז'ניץ בעל "אמרי חיים", עדן לא היה משגיח מיוחד בישיבה, וארבעה בחורים ותיקים היו מקומים על סדרי הישיבה ומדווחים לרבי על התנהגות התלמידים. בשנת תשס"ז הגיע אל הישיבה אביו של אחד התלמידים שהתגורר מחוץ לעיר, כדי לבקר את בנו, ובהזדמנות זו נכנס אל הרבי כדי לשמוע אודות בנו ומצב הרוחני. לאכזבת האב, יצא מאת הרבי כשפניו קודרים, לאחר שהתבטא לפניו כי הוא אינו מרצה מהתמדות בנו. כשפגש הבן את אביו, ראה מיד כי אין פניו כתמול שלשום, וכשבקש ממנו את סבת הדבר ושמוע ממנו על המידע שקבל מהרבי, התפלל מאוד, שכן לאמתו של דבר התמיד הבחור מאד בלמודיו. טען אפוא התלמיד בפני אביו, כי פנראה נפלה טעות במסירת המידע, ועליו לחדל מלהצטער, מפני שבאמת הוא לומד בשקידה והתמדה נפלאה. לאחר זמן מה, התמרמר התלמיד באזני אחד המשגיחים, על כך שהוציאו את דבתו רעה באזני הרבי, בזמן שהוא שקוד על למודו, ולבקשתו נענה ברור מקיף בענין, והתברר כי באמת נפלה שגגה בדבר. מהרו המשגיחים לתקן את הרשם בפני הרבי, והבחור היה שבע רצון מכה, עד שכבר שכח את הענין לחלוטין. בנאום הנעילה שבסוף הזמן, לאחר שהרבי פתח את התלמידים, נשא בפניהם דברי פרדה, בסכמו את התקופה שחלפה ובהדרגה לעתיד. לפתע החל לומר באזני כל התלמידים: "יש כאן תלמיד בשם פלוני, שאני מבקש לפייסו ברבים. אביו בקר אצלי לפני חדשים מספר, ואני אמרתי לו כי הוא אינו מתמיד כל כך בלמודיו, אולם לאחר מכן נודע לי, כי טעות נפלה בידי, ובאמת הוא לומד בהתמדה. ועלכן מבקש אני לפייסו ברבים ולבקש את מחילתו". מאז ועד סוף הזמן הבא, קבל התלמיד מקום קבוע בשלחנו של הרבי, לאות פייס ורצון, וכדי להעלות את קרנו ולכבדו. (מאיר החיים)

המתנה רבי משה הפנה דווקא, היה סמל למדת ההודאה על האמת. לא פעם שמענו ממנו תלמידיו את המשפט הבא: "אינני יודע. עלי לבדור את שאלתך בספרים, וכשאמצא תשובה בעזרת השם, אענה לך". בנוסף, לא התבייש להשמיע באזני תלמידיו ולומר 'טעיתי', כפי שכתב אחד מתלמידיו: "היתה לו מדת אמת נפלאה. הוא היה מודה על האמת כל ימיו, ואם טעה היה אומר בפני כלם שטעה". ותלמיד נוסף ספר: "זכורני, שפעם אמרתי לו משהו שהיה נראה בעיניו כשקר, הוא, כדרכו, התרחק מן השקר, ולפיכך גער בי קשות. אחר כך התברר לו כי לא שקרתי, ומיד נעמד ובקש את סליחתי בפני כלם". (זכרון משה)

הסבא' מסלבודקא, רבי נתן צבי פינקל, דרש מתלמידיו להיות מודים על האמת ולא להתבייש להודות במעשיהם. פעם, בשעת התפלה בביתו, היתה הפרעה קלה, ולאחר התפלה התענין לסבתה. מיד נגש אליו אחד התלמידים, והודה בפה מלא כי הוא אשם בהפרעה. ראה 'הסבא' בהודאתו מעשה חשוב, והוא שבח אותו לעיני התלמידים, והצביע עליו בתורת דגמה טובה וחיובית. ולא התקשרה דעתו, עד שהתבטא ואמר, כי בהודאתו עשה מבחינה מסוימת יותר מאשר יהודה. שכן ליהודה לא היתה אשמה במעשהו, שהרי חז"ל למדונו שהמלאך בא ודחפו למעשהו בעל כרחו, ובכל זאת ראו בהודאתו מעשה נשגב. ואלו בחור זה שנכשל במזיד, ואם מודה הוא, הרי הודאתו גדולה ונשגבה. (מדבר שוק תרחק)

לאחר שהופיע הספר "משנה ברורה" על הלכות שבת, הבחין תלמיד חכם אחד, בפסק הלכה שלדעתו מצא נגודו סתירה גלויה מהתלמוד הירושלמי. נסע האיש אל ה"חפץ חיים", אולם הוא נמנע מלהתנפח עמו ובשפה רפה השתדל לדחותו. חלה התרתח מתגובתו, והוסיף לחזק את קשייתו. התנצל ה"חפץ חיים" ואמר: "חבל שלא באת קדם להדפסה, שכן עכשו כבר מאחר מדי". התשובה הרתיחה את האיש יותר, והוא טען: "עלי לנסע לורשה, לסתור את אמהות הדפוס ולסדר מחדש את הטעות הגדולה". כשראה ה"חפץ חיים" את רצינות הענין, נענה ואמר: "אגלה לך את האמת. מתחלה היה הספר מדפס כמו שאתה מפרש את הירושלמי, ולבסוף נוכחתי שאין זה נכון, ונסעתי לורשה כדי לשנות את אמהות הדפוס כמו שהיו עכשו". התרגש המבקר עמוקות, והרפין קומתו בפני ה"חפץ חיים" ... (החפץ חיים ופעלו)

ממלכה

אחד מחסידי קוצק, שהיו ידועים בחריפות לשונם ובחפזם אחר האמת, ראה פעם איש פשוט אחד, שהראה עצמו כלפי חוץ כאחד השקוע במחין דגדלות ואת ידי הניף אל-על בהתלהבות מדמה. גתה החסיד ואמר לו: "עליך נדרש הפסוק בפרשת בהר, 'וכי ימונה אחיך - אם אחיך יעשה את עצמו כאילו הוא שקוע במחין', ואף 'ומטה ידו' - הוא מטה את ידיו כלפי מעלה בעוד הוא שקוע בעמל, בהכלי העולם הזה, אזי תקנים בו את המשך הפסוק 'והחזקת בו', עשה ממנו 'חזק' (שהזקן בלשון אשכנז) ותמלא פיך התול וגחוף על טפשותו וכסילותו..."

מעשה שארע בבית הכנסת הגדול שבעיר שדליץ בשבת קדש פרשת בראשית. בטרם הוציאו את ספר התורה מארון הקדש לקריאת פרשת השבוע, עלה הגבאי אל הבימה מעשה חשיבות, והחל קורא את רשימת שמות נכבדי המתפללים בבית הכנסת, על כי עתידים הם להקרא לעלות לתורה ועליהם להיות מוכנים ומזמנים לכך. קצרה נפשו של הרב, שבחלה נפשו בפסוק המדמה של סדר העלויות והפסוקים שאין בזה שום חשיבות, והוא קרא אל הגבאי בקול רם: "הלא קוראים היום את פרשת בראשית, מה ראית אפוא, לקרא לנו עכשו את פרשת שמות?!"

בעבר, נהגו רבים לנדד ב'מגידים' לדרוש בבית הכנסת בין התפלות. היו בהם יראי שמים, שדבריהם מצאו מסלות בלב השומעים, אך היו גם באלו שאין תוכם כבוד ומטרם היתה לצבור ממון שאספו. אחד מעין אלו הגיע פעם לעיר סלונים בה בהן רבי איזיל חריף, והוא זהה מיד את מהות האיש וסרב לבקשתו לדרוש. טענו כמה מתפללים: "הרי סתם מגיד ירא שמים הוא?" השיב רבי איזיל: "רש"י מפרש בפרשת ויחי על הפסוק 'ויאמר ליוסף' - אחד מן המגידים. וכי היו מגידים בארץ מצרים? אלא על ברחק מצרי היה המגיד, הרי לכם מגידים שהם גויים גמורים..."